

pujar es diu d'aqueixes terres assecades: com m'expliquen a Carcaixent «*Les Argoleges* era un terrenó prou fondo, i de les riuades del Xúquer ha anat *pujar* i ara està tot *argolejat*» (1962).¹⁰

DERIV.: *Aixec* ['vegada': «sortir-ne amb un *aixec*», 5 1840, i les altres acc. mall. en el *Damen.*; *DAG.*; per a l'ús adj., veg. supra]. *Axecada* [ex-, 1260; i veg. supra]. *Aixecador* (per a Valls, veg. supra). *Aixecalinar-se* [1855, *Damen.*]. *Aixecament* [1803, Belv.]. *Aixecària*. *Aixequera*.

¹ En dos mss. diferents, tots dos medievals, un d'ells potser ja del S. XIV (al qual pertany sens dubte el llenguatge de l'original); l'altre, de grafia i formes marcadament orientals, escriu *axacar* en en lloc de *execar* del primer. — ² El ms. bàsic de Chabàs porta, en lloc d'això, «ben alt *muntats*», que potser és el text de l'autor, cosa insegura en aquest cas; de tota manera això prova almenys la convivència corrent dels dos mots, i potser pertot, des de fi de segle. — ³ Cap al Nord, el Ponent i l'Orient això ja no es posa en dubte. El sentim fins a les valls més altes del Pallars (Tor, 1932), de la Ribagorçana, etc. És d'Eivissa («levantar», PzCabrero) i de Menorca, i és dels mots amb més popular i variada gamma d'accepcions, fraseologia i variants a ²⁵ Mallorca. Popularment, a les tres illes, està molt estesa l'alternança entre la variant arrizotònica *aixecar* i el present *aixeca* (*BDLC* III, 295; igual entre els pastors del bestiar de llana de Manacor, *BDCL* VII, 158). «Senyor, dau-me la mà vostra / i ajudau-me a *aixicà'm*: / que sense la vostra ajuda, / no'm puc tenir ni salvà'm», oració popular a Menorca; men. *aixecar* o *llevar gra* (Camps Merc., *Folk. Men. Pagesia* I, 26, 302). Estant limitada aquesta *i* a la posició àtona i a uns pocs parlars balears, és ³⁵ evidentment recent, sense interès històric; i com ja indica *AlcM*, tant Tallgren com Spitzer, n'abusaren en llurs arguments etimològics: tan desencaminat és usar-la en pro o en contra de les idees de l'un com de les de l'altre. A Eivissa s'hi afegeix popularment l'acc. 'estalviar': «si hi estaren arregalats En P. i Na G., i si n'*aixecaren* de sous!» (J. Castelló, en Villangómez, *Ll. d'Eiv.*, 215). També és ben viu a l'Alguer (nova prova que ja era d'ús general en el S. XIV): en el conte d'Useri *la princesa s'aixeca* = ⁴⁵ 'es lleva (després de dormir)', *BCEC* 1907, p. 53; acc. semblant p. 62; de més a més allí pren el sentit de 'criar o *pujar*' (un infant), p. 50, lín. 13, o un poltre nou-nat (ib., lín. 13 de la fi): sigui això evolució espontània a través de la idea de 'fer pujar', o calc d'un mot sard o italià, com *allevare* 'criar'. És corrent de dir que «no és mot valencià»: l'exclou el dicc. d'Escrig 1851, i no hi ha dubte que en terres valencianes, balears i del Principat la repartició sinonímic entre *alçar*, *llevar* i *aixecar* difereix ⁵⁵ més o menys. A Mallorca la gent vulgar diu que *llevar-se* «no és mallorquí», a Eivissa creuen que *s' aixéka* és el mot civissenc i que «no és valencià», etc.; i això mateix afirmen molts valencians: Escrig, 1851, l'exclou, i alguns l'eviten com a «cosa ca-

talana» (!), error fàcil perquè realment minva molt la seva gamma semàntica i fraseològica com més s'avança cap a Migjorn. Però l'exclusió és un prejudici allí de cercles refractaris a la unitat de la llengua. Altres fonts lexicogràfiques no hi coincideixen: MGadea, de tendència tan localista, tanmateix el registra (i amb senyals d'usos propis: *aixecar un edifici*, *aixecat* 'allunyat del sòl'), *AlcM* dona variants de pronúncia valenciana, i localitza la frase irònica *vine ací i t'aixecaré* (d) a València i a Vinaròs. Les edicions *ACD* del *Spill* en el S. XVI, que hi canvien «ben alt muntats» en «alts *execats*» són justament les edicions preparades a València i amb tendència a modernitzar-ne el llenguatge (cf. Chabàs en la seva ed., pp. 367-374). Alguns dels derivats innovadors són precisament innovacions de les terres de Migjorn (zona Ebre-Maestrat): *aixecada*, 'alçada, talla d'algu' a Tortosa (Vergés i Paulí, *Espernes de la Llar v*, 83) i a Falset (*ALCat.*, 58); *aixecària* id. a Cornudella (*AlcM*); *aixecar-se el dia* a Tortosa i *aixecament* a València segons *AlcM*. Els *axekadós* a Valls són els qui formen el segon pis dels «Xiquets» o castells, sota dels «Terços». En efecte es pronúncia *axeká*, amb *ç* i no *ç*, en tota aquesta zona, però ja se sap que això no té cap importància històrica, puix que en el parlar del Camp se substitueix per *ç* no sols tota *ç* inicial sinó, com a conseqüència, la de tots els verbs (i molts substantius) en *aix-*: *atxafar*, *atxampar*, *atxiquir*, *atximicar* (*atxàvega*, *atxebuc*, etc.). Com he indicat, registrat a Eivissa. *AlcM* confirma que a València i les Balears el present del verb es pronúncia amb *é* tancada, i en general en el Princ., i només en «alguns llocs» amb *é*; en efecte: em consta que només ho he sentit en alguna part no central del cat. oriental. Però aquesta poca extensió no pot comptar gens contra l'ètimon siccus, car la propagació analògica de la *é* (igual que de la *o*) és el que es troba més correntment: *éntra*, *combréga*, *péga*, *réga*, *geméga*, *panxéga*, *vénja*, *réma*, *avésa*, *pésa*, *désa*, *tém*, *créix*, *sémbrà* (molta menys extensió tenen els fonètics *éntra*, *désa*, *sémbrà*), i en d'altres, com *pésa*, *péga*, la *è* només ha restat en el substantiu corresponent. — ⁴ Vegeu el variat repertori d'exemples d'escriptors del S. XIX, fins els de gust més exigent, en el *DBal.* i *AlcM*. En un dels moments solemnes de l'arcaïtzant *Mort de Galind* de Milà i F.: «despara siuient cayrell, / que a trobar lo bon comte se'n va tot dret / --- / Galind confessa a un monge los seus secrets; / après lo cors *aixeca* y va dihent: / —Adéu, bona maynada, sant monge, adéu» (ed. *O. Cat.*, Gili, 300.44). Segurament degué començar per usar-se en parlar i estil apagesat, i un poc baix, com suggereix la primera aparició en el *Facet*, on abunda la frase brutal, però ràpidament s'elevà, com sovint s'esdevé en termes d'aqueixa procedència, car els altres textos del XIV citats són ja d'estil noble. — ⁵ Res ni a Aragó ni a l'Aran ni en altres parlars gascons o occitans. Hi ha en basc dialectal una de les colpidores coincidències d'atzar, que només assenyalo per evi-